UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione Dilvcidatvs

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Sectio Prima.

urn:nbn:de:hbz:466:1-68633

Visual Library

SPECVLI VANITATIS ECCLESIASTAE

CAPVT DVODECIMVM.

SECTIO PRIMA.

ECCLESIASTES.

VERSVS 1. Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat dies afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent:

2. antequam tenebrescat Sol, & lumen, & Luna, & stellæ, & reuertantur nubes post pluuiam:

3. quando commouebuntur custodes domus, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescent videntes per foramina:

4. & claudent ostia in plateâ, in humilitate vocis molentis, & consurgent ad vocem volucris, & obsurdescent omnes filiæ carminis.

5. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in viâ, florebit amygdalus, impinguabitur locu-

ſta, & diſſipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in plateâ plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam,

7. & reuertatur puluis in terram ſuam vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

METRICA PARAPHRASIS.

QVOVSQVE præbes turba mortalis fidem
Opinionum ſomniis,
Quæ te caducis ſopiunt blando ſinu
Indormientem gaudiis,
Crepundiiſque næniiſque detinent,
Mouentque cunas fabulis?
Deterge ſomni palpebris ludibria,
Cæloque tende lumina.
En vt pyropis fulua ſplendent atria:
En aurei excubias poli.
Hac regnat arce præpotens mundi ſator,
Et corporis tui artifex,
Auctorque vitæ, cuius ad nutum trahis
Vitalis auræ ſpiritum:
Vitæ neciſque calculos vrnâ mouens
Æternitatis arbiter.
Huius memento numen ingenuo metu
Pioque cultu proſequi,

Dum

Dum vernat ætas floridas rosis genas,
Frontemque pingens liliis;
Dum pectus implet igneæ mentis vigor,
Et corda in affectus calent,
Mundo propinas limpidum vitæ merum,
Deoque fæces destinas?
Vitæ recurset potiùs ad fontem tenor,
Et viue, quo viuis, Deo.
Illi probanda vita, quem fata horridæ
Datura mortis arbitrum.
Has mente curas nulla non verset dies,
Has nocte ruminet sopor:
Nedum propinquo truditur dies die,
Horæque præcipites ruunt,
Vitiis litantem nubilum vitæ opprimat,
Et marcidi senio dies,
Canisque spargant non recessuras niues,
Frontemque sulcis asperent,
Baculoque gressus tremula fulciat manus,
Vitæque dicas: Non places.
Hæc tu, sagaci peruigil curâ excubans,
Ab arce mentis prospice,
Cum fratre tenebris antequam obnubat caput
Regina noctis Cynthia;
Oculique mendax credat obtusi vitrum
Obnubilari sidera:
Et lippienti quamlibet stillent aquæ,
Semper supersint nubila.
Cùm iam senilis capitis excubiæ trement,
Et collabascent poplites:
Rari molares laxa per præsepia
Cùm pigra ducent otia, &

Caligo læsa fascinabit lumina,
Neruis negato spiritu:
Cùm sensus omnis indigus sensus foris
Clauso stupebit ostio:
Edentulus vix extimas leui senex
Perstringet aures murmure:
Tenuesque somnos rauca vox auis auferet,
Cristata quæ lucem refert:
Auresque pridem melleis pastæ sonis,
Nil musicum surdæ audient.
Si fors senili fessus in cliuum gradu
Baculo iuuante repserit,
Velut ex Olympi vertice, aut Pindi iugis
Lapsuro inhorrescet pede.
Sed & viarum plana oberrans compita,
Per plana cespitans ruet.
Tum barba flore præcoce incanam dabit
Pubente vere amygdalum;
Et qui locustæ iuuenis in morem pede
Per prata lasciuo salit,
Vix tarda femorum flectet internodia,
Hydrope distendens cutem.
Nec prurientes ampliùs scalpet fibras
Libidinosa capparis.
Æternitatis namque pulsabit fores
In busta procumbens miser,
Per lacera paßis ora nequidquam comis
Geminante lessos præficâ.
Hæc voluat animus, antè clusa vertebris
Quàm se medulla contrahat,
Argenteusque diffluat dorso liquor,
Qui glutino costas ligat,

Cere-

Cerebríque vittam contrahens mater pia
Humore deſtituat pilos;
Et qui iocinoris hauriunt fontem, hydriæ
Renum terantur calculi;
Succíque, trochlea capitis, è cordis nihil
Arente ciſterna trahat;
Donec caduci corporis ſpolium Rheæ
Libitina componat ſinu,
Terræque terra cedat, & fœnus ſuo
Redhoſtiat cineri cinis,
Animusque, diæ conſcium lucis iubar,
Cælique non dubium genus,
Ante ora ſummi Patris exactam redux
Ad calculos vitam vocet.
O! priua felix vrna quem peragit reum,
Hunc calculo abſoluet polus.

PROSA EXEGESIS.

EST hoc diuini Oratoris, qualis eſt Eccleſiaſtes, ſolidum è rebus etiam vanis fructum elicere. Hinc poſtquam naturam iuuentutis atque adoleſcentiæ Capite præcedenti nobis ante oculos conſtituit, docens, eam prorſus eſſe fluxam, & inſtar floris euanidam; nunc hoc ſaltem in eâ docet obſeruandum, quòd floreat; & hunc ipſum florem, antequam marceſcat, carpendum, Deoque conſecrandum. Nam ſiue in otio ſtertimus, ſiue negotiis exercemur, ſiue rebus friuolis ſiue ſeriis animum adiicimus, ——*fugit irreparabile tempus.* Niſi properamus, relinquimur. Agit nos, agiturque velox dies, nec vmquam ſine floris ac vigoris noſtri ſpolio diſcedit. Et quod magis attendendum,

Vita Deo conſecrandâ dum floret.

Optima quæque dies miſeris mortalibus æui

Virgil. li. 4. Georgicôn.

Optimi vitæ dies primi dilabuntur. Senec. Epist. 108.

Prima fugit : subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor, & diræ rapit inclementia mortis.

Quæ verba Poëtæ expendens Seneca, Quid ergo cessamus, inquit, nos ipsi concitare, vt velocitatem rapidissimæ rei possimus æquare? Meliora præteruolant, deteriora succedunt. Quemadmodum ex amphorâ primùm quod est sincerissimum effluit, grauissimum quodque turbidumque subsidit; sic in ætate nostrâ, quod optimum in primo est. Id verò exhauriri in aliis potiùs patimur, vt nobis fæcem ac Deo reseruemus. Inhæreat istud animo, & tamquam missum oraculo placeat:

Optima quæque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit.——

Quare iuuentutis tempus optimum.

Quare optima? quia iuuenes possumus discere, possumus facilem animum, & adhuc tractabilem, ad meliora conuertere: quia hoc tempus idoneum agitandis per studia ingeniis, & exercendis per opera corporibus.

Iuuentute benè vtendum.

Itaque primus quisque tamquam optimus dies placeat, & redigatur in nostrum. Quâ verò potissimùm ratione? Ecclesiasten audiamus. *Memento*, inquit, *Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam appropinquent anni, de quibus dicas, Non mihi placent.* Nulla ratio potior diem cum fructu transigendi, & in nostrum propriumque redigendi, quàm si pietati ac Religioni impendatur.

Dei memoria facilis.

Sed illud fortasse non-nemo mirabitur, quòd nos, vt Dei memores simus, exhortetur. Nam quî possumus Dei non meminisse? Quis magnopere stimulis aut cohortatione indiget, vt sui suorumque commodorum meminerit? Id enim satis persuadet tum amoris proprij suauitas, tum ratio commodorum. Quid autem suauius, quid fructuosius, quàm Dei meminisse? imò quid æquius, & quid facilius?

Primò,

Primò, quemadmodum piſces aquæ, aut aues aëri, ita nos Deo ſumus immerſi. Quod enim de aëre dixerunt veteres

——————*Iouis omnia plena*; Virgilius Eclogâ 3.

& rurſus,

Iuppiter eſt quodcumque vides, quocumque moueris; Lucan. l. 9.

veriùs de Deo pronuntiauit Apoſtolus: *Non longè eſt ab vnoquoque noſtrûm. in ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus.* Actor. 17, 27.

Deinde, quî fieri poteſt, vt ille memoriâ excidat, qui nos teneriore affectu, quàm ipſi nos, complectitur? Certè ne id vmquam contingat, ita ſponſum in Canticis interpellat ſponſa: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt vt mors dilectio.* *Turpe eſt hominem Dei obliuiſci.* Cantic. 8, 6

Denique, quis eius à ſe memoriam poteſt repudiare, ſub quo iudice dictorum omnium factorumque ſibi nouerit reddendam eſſe rationem? Et tamen his tot tantiſque rebus non ſatis cautum eſt, quò minùs incredibilis ſit apud homines diuinæ Maieſtatis obliuio.

Parum efficacem eſſe ad hanc memoriam conſeruandam, Dei immenſitatem intimamque præſentiam, deplorat Auguſtinus. Quàm excelſus es Domine, inquit, in excelſis, & quàm profundus in profundis! nuſquam recedis à nobis, & tamen vix redimus ad te. *Nihilominùs multa paſſim Dei obliuio.* Auguſt. libris Conf.

Sed neque amore ſuo ſe plus proficere, apud Ieremiam Deus ipſe lamentatur: *Numquid obliuiſcetur virgo ornamenti ſui, aut ſponſa faſciæ pectoralis ſuæ? populus verò meus oblitus eſt mei diebus innumeris.* Ierem. 2, 32.

Denique, ne timorem quidem extremi iudicij tantum apud nos poſſe, miratur Moyſes, vt Dei memores, prouidè ac circumſpectè viuamus. *Gens abſque conſilio eſt,* Deuter. 32, 28.

est, & sine prudentiâ. Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent!

Sed quoniam frustranea sunt hæc piorum vota, hoc improbis otiosis, suæque salutis incuriosis, plerumque contingit (quod suprà ex Augustino dixisse memini) vt morientes obliuiscantur sui, qui, dum viuerent, obliti sunt Dei. vt non immeritò vnicuique hoc inculcet Ecclesiastes: *Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam appropinquent anni, de quibus dicas, Non mihi placent.* Nunc Deo tibique viue: nunc sanioris vitæ consilia ordire: nunc opera pœnitentiæ amplectere: nunc Dei fauorem sanctioris vitæ meritis tibi concilia, nec dimitte quod in manibus est; nec futurum incertumque esse malis, quod certum præsensq; potes occupare.

Deus colendus, dum vita floret.

Maxima vitæ iactura dilatio est, ait Seneca. Illa primum quemque diem extrahit, & eripit præsentia, dum vlteriora promittit. Maximum viuendi impedimentum est expectatio, quæ pendet ex crastino. Perdis hodiernum; & quod in manu fortunæ est, disponis; quod in tuâ, dimittis. Quò spectas? quò te extendis? Omnia quæ ventura sunt, in incerto iacent. Quid differs te Deo dignum fingere, & fruendæ beatitati, ad quam conditus es, aptare? Quid differs te peccatorum laqueis per pœnitentiam extricare? quid differs æternitati viaticum parare? Qui in tantâ temporum fugâ rebus ludicris detinetur, nec verum sanctioris vitæ desiderium habere conuincitur, nec solidam spem futuræ beatitatis. Præclarè in Epistolâ quadam D. Anselmus, Qui differt, inquit, in futuram, & forsitan non futuram ætatem, vitam corrigere, certum bonum dimittit pro dubio, & contemnendo quod perdit, probat se non amare quod expectat, & meretur non accipere.

Seneca de Breuitate vitæ, c. 9. *Maxima vitæ iactura procrastinatio.*

Anselmus Epist. 1.

Et

Et verò plerumque contingit, vt peccatis aut voluptatibus indormientem aut mors occupet, aut senectus; quorum vtrumlibet periculosum est. Nullum vitæ diem stabili possessione tibi vindicas: vides indies cruda & immatura duci funera; quod cuiuis homini contingere potest, & tibi potest. Forsan hac nocte ad supremi Iudicis tribunal euocandus es: huius nec scientiam latere, nec sententiam declinare, nec potestatem subterfugere poteris; & securus Dei tuique degis?

Interim mors aut senectus aliud agentes occupat.

At, inquies, infinita Dei bonitas est; itaque accepto mortis nuntio, morbo inquam tentatus, præteritæ vitæ noxas gemitibus abstergam; totoque amoris affectu in Deum ferar. Esto sanè, tantumdem tibi spatij indulgeatur, vt Dei tuique memineris; an poteris tam breui temporis spatio totius vitæ peccata seriò deplorare? & qui vix spirabis, tam altùm suspirare poteris, vt præteritorum scelerum memoriam aboleas? An repentè diaboli te laqueis extricabis, quibus totâ vitâ teipsum implicueris, vt tum demum à cacodæmone deficias, Christoque militare incipias, cùm de prœlio erit exeundum? An putas arborem, quæ nec flores vnquam nec fructus protulit, tunc in flores ac fructus erupturam, cùm securi exscinditur, vt in ignem mittatur? Quid ergo te futurum est, cùm mors libratam iam tenebit securim, cùm sub ictu trepidabis, teque in æternum exitium iam iamque mittendum, pertimesces? Tametsi tunc gemitus ac lamenta congeminaueris, quis tamen certam tibi salutem spondebit?

Morbi tempus indoneum pœnitentiæ.

Vide Claudium Vicxmont, Instit. ad pœnit. Parte 1. c. 2.

Si quis, inquit Augustinus, positus in vltimâ necessitate ægritudinis voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus quòd

August. citat. De pœnitentiâ, dist. 7.

Sera pœnitentia rarò vera & secura.

benè hinc exit. Si ſecurus exierit, ego neſcio : pœnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem autem dare non poſſumus. Numquid dico damnabitur? Sed non dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari, age pœnitentiam dum ſanus es. Si ſic agis, dico tibi quòd ſecurus es, quia pœnitentiam egiſti eo tempore quo peccare potuiſti. Si autem vis agere pœnitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa. Hæc Auguſtinus.

Malè in ſenectutem vſq; differtur vita emendatio.

Cuius verba in hoc ſuffragantur Eccleſiaſtæ, quòd tametſi nulla præmatura mortis ingruat neceſſitas, ſed in vltimam vſque ſenectutem vita producatur, malè tamen vitiorum abdicatio, & melioris vitæ conſilia in vltimam vſque ſenectutem differantur. Iniquum eſt enim, ætate florenti ac vegetâ peccata peccatis addere, ac *talentum* illud *plumbi* quotidianis acceſſionibus in infinitum augere, eiſque proportione quadam correſpondens onus pœnitentiæ ætatum omnium debiliſſimæ ſenectutis humeris imponere.

Zach. 5. 7.

Senectus multa trahit incommoda.

Quis enim ignorat, in ſenectutem, tamquam vitæ ſentinam, miſeriarum omnium colluuionem fæceſque confluere? Notiſſimus eſt Medicis hic Hippocratis aphoriſmus: Senibus ſpirandi difficultas, diſtillationes cum tuſſi, ſtranguriæ, dyſuriæ, articulorum dolores, nephritides, vertigines, apoplexiæ, cachexia, pruritus totius corporis, vigiliæ, alui, oculorum & aurium humiditates, viſus obtuſior glaucomate, auditus hebetior.

Hippocrates lib. 3. Aphoriſm. 31.

Plato in Axiocho.

Nec minùs liberalis eſt Plato in contexendo ſenectutis encomio. In quam, inquit, quidquid in naturâ ruinoſum eſt & interitui obnoxium, ſe confertim effundit atque irrumpit; & ita quidem, nullis vt reme-

remediis hæc imbecillitas possit auerti. Quòd si quis tardiùs naturæ debitum reddiderit, instat illa tamquam importuna fœneratrix, & ab aliis visum, ab aliis auditum, sæpenumerò vtrumque tamquam pignus exigit. Pluraque disserit in eamdem sententiam, quibus recensendis idcircò libentiùs supersedeo, quòd ea satis copiosè noster enumerat Ecclesiastes.

Hoc tantùm inculco, iniquum esse, cùm in vitâ, quidquid purum ac liquidum est, vitiis impenderis, fæces tantùm tibi reseruare ac Deo; & cùm florentis ætatis culmos, & segetes ac fructum denique vniuersum voluptati messueris, vix tandem senectutem, quam humanæ vitæ stipulam antiqui dixerunt, pietati consecrare. Non te pudet, inquit Seneca, ad reliquias vitæ te tibi reseruare? & id solum tempus bonæ menti destinare, quod in nullam rem conferri possit? Quàm serum est, tunc viuere incipere, cùm desinendum est? Quæ tam stulta mortalitatis obliuio, in quinquagesimum & sexagesimum annum differre sana consilia, & inde velle vitam inchoare, quò pauci perduxerunt?

Iniquum est, mundo vinum ætatis nostræ Deo fæces propinare.

Seneca de Breuitate vitæ, c. 4.

Sed finis sit. Postquam enim rerum humanarum varietatem & inconstantiam ad mortis extremiique iudicij terminum, & horum prænuntiam senectutem perduxi, & ad hunc velut Lydium lapidem eorum omnium, quæ mundus amat & amplectitur, vanitatem exploraui; nihil reliqui mihi factum video, nisi vt cum Ecclesiaste sic epiphonizem: